

O'RTA MAKTAB O'QUVCHILARIGA AXBOROT XAVFSIZLIGIGA DOIR KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Toshboyeva Feruza To'liq qizi

Toshkent Moliya instituti o'qituvchisi

Zamonaviy tahdidlarning ko'pchiligi hayot xavfsizligini va birinchi navbatda, axborot xavfsizligi kabi komponentni hayot sifatining eng muhim xususiyatiga aylantiradi. O'rta maktab o'quvchilari uchun axborot xavfsizligi (keyingi o'rinlarda AK) bo'yicha treningning maqsadi o'qishni tamomlagandan so'ng axborot jamiyatida muvaffaqiyatli ijtimoiylashuviga imkon beruvchi AT sohasida malakalarni egallashdan iborat [1]. Buning uchun, o'z navbatida, bitiruvchilar axborot xavfsizligi mavzusi bo'yicha yaxlit tushunchani shakllantirishlari kerak. Shunga ko'ra, maktab bitiruvchisiga kerakli axborot xavfsizligi to'g'risida keng qamrovli tushunchani shakllantirish kerak. Zamonaviy jamiyatda faol ravishda o'z o'rnini qidirayotgan o'rta maktab o'quvchilariga ommaviy axborot vositalari o'zlarining rivojlanish modellarini, xulq-atvor va iste'mol standartlarini taklif qiladilar, ba'zi kontekstlarni ta'kidlaydigan va kuchaytiradigan ma'lumot filtri vazifasini bajaradilar va ovozni o'chiradilar. hatto boshqalarning ovozini butunlay o'chiradi [2]. Axborot jamiyatida o'rta maktab bitiruvchilarining ijtimoiylashuvi nafaqat ularning axborot makoniga qo'shilishi bilan bog'liq bo'lib, balki butun dunyo va unda o'zlarini yangi fikrlash va tushunishni shakllantirishni nazarda tutadi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan faol foydalanishni anglatadi. O'rta maktab o'quvchilarining rivojlanish jarayonida informatika fani mavzularida axborot va uning xavfsizligi to'g'risida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish shaxs sifatida rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Fanlararo o'quv dasturining "Talabalarning AKT kompetensiyasini shakllantirish" bo'limida bitiruvchining o'zlashtirishi natijasida axborot madaniyati, axloq va huquq normalariga rioya etishi, boshqalarning shaxsiy ma'lumotlari va axborot huquqlarini hurmat qilish kabi bilimlarga ega bo'lishadi [3]. "Informatika" fanidan o'quv va fanlararo dasturlarni o'zlashtirishdan olingan natijalari shuni ko'rsatadiki, "Axborot va uni taqdim etish usullari" bo'limini o'rganish natijasida bitiruvchi "matnlarni kodlash va dekodlash" atamalaridan foydalanishni va ularni ma'lum kod jadvali bilan amalda tadbqiq etishni o'rganadi va eng asosiysi tashqi muhitdan va tashqi xavfdan o'zini va o'ziga tegishli (begonalar ko'rish mumkin bo'lmagan) axborotlarni himoya qila olish bilim va ko'nikmalariga ega bo'lishadi. Bu esa o'z navbatida ko'pgina ko'ngilsizliklarning oldini oladi. "Axborot dunyosida ishlash" bo'limini o'rganib, bitiruvchi quyidagilarni o'rganadi [4]:

- ✓ individual ma'lumotlarni saqlash qurilmalari;
- ✓ Internet xizmatlari va boshqalardan foydalangan holda shaxsiy ma'lumotlar maydonini tashkil etish;
- ✓ axborot etikasi va qonunchiligiga rioya qilish asoslari.

Bundan tashqari bitiruvchi quyidagi imkoniyatlarga ega bo'ladi:

- ✓ olingan ma'lumotlarning qanchalik ishonchliligi va u dalillar bilan tasdiqlanganligi haqidagi savolning shakllantirilishi bilan tanishish;
- ✓ axborotning ishonchliligini baholashning mumkin bo'lgan yondashuvlari bilan tanishish (manbaning ishonchliligini baholash, turli manbalardan olingan ma'lumotlarni va vaqtning turli nuqtalarida taqqoslash va boshqalar);
- ✓ informatika va AKT sohasida xalqaro va milliy standartlar mavjudligini bilish.

"Informatika fani mavzularining asosiy mazmuni" bo'limiga ko'ra "Axborot va uni taqdim etish usullari" bo'limida quyidagi mavzular o'rganiladi [5]:

- 1) Matnlarni kodlash.
- 2) Kodlar jadvali.

3) Matnlarni kompyuterda tasvirlash. Kompyuterdagi barcha ma'lumotlar ikkilik alifbodagi matndir.

4) "Dasturiy ta'minot tizimlari va xizmatlaridan foydalanish" .

Umuman olganda, umumta'lim maktablaridagi informatika darsligi asosiy umumiy ta'limning asosiy maqsadlariga erishishga katta hissa qo'shadi va shu bilan birga raqamli ko'nikmalarni shakllantirish, raqamli iqtisodiyotning asosiy dasturlash, ma'lumotlar bilan ishlash asoslari, zamonaviy raqamli muhitda aloqa, axborot xavfsizligi kabi kompetentsiyalari, axborotga mas'uliyatli va xavfsizligini ta'minlay olish kabi ko'nikmalarni beradi [6].

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tish joizki, bugungi kunimizda axborot xavfsizligiga tahdidlarning oshib borayotganligi sababli informatika fani mavzularida axborot xavfsizligiga oid bilim va ko'nikmalarni yanada takomillashtirish nafaqat shaxs, balki butun bir mamlakat hayotiga ijobiy ta'sirini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Конвенция об обеспечении международной информационной безопасности (концепция) [Электронный ресурс] // Министерство иностранных дел Российской Федерации. Официальный сайт. 22.09.2011. Режим доступа: [http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/542df9e13d28e06ec3257925003542c4!](http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/542df9e13d28e06ec3257925003542c4!OpenDocument)
2. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации (утв. Президентом РФ 9 сентября 2000 г. № Пр-1895) // Российская газета. 2000. 28 сентября. № 187.
3. Федеральный закон Российской Федерации от 19.05 1995 № 82-ФЗ «Об общественных объединениях» [Электронный ресурс] // Референт. Правовая система нового поколения. Режим доступа: <http://www.referent.ru/1/78600>).
4. Федеральный закон Российской Федерации от 29.12.2010 № 436-ФЗ «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию» // Российская газета. 2010. 31 дек. Федеральный выпуск №5376.
5. Абдулова Т.П. Социализация подростков в информационном пространстве // Мир психологии. 2011. № 3 (67). С. 197–207
6. Босова Л.Л. Непрерывный курс информатики в основной школе. УМК "Информатика" для V-IX классов // Информатика и образование. 2013. №6 (245). С. 25–31.